

Na drodze do wolności. Wybory 4 czerwca 1989 roku do Sejmu i Senatu w zbiorach archiwów państwowych, red. Dariusz A. Rymar, Warszawa, NDAP 2014, ss. 215

http://archiwa.gov.pl/pl/wydawnictwa-edukacyjne/4229-na-drodze-do-wolnoci.html?template=archiwa_edu

Archiwa państwowe postanowiły ze szczególnym zaangażowaniem odpowiedzieć na apel Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego o uroczyste upamiętnienie 25. rocznicy wyborów parlamentarnych z 4 czerwca 1989 r. i tym samym wesprzeć projekt *Archiwa przelomu 1989-1990*, zainicjowany przez Kancelarię Senatu i Kancelarię Prezydenta RP, którego celem jest zgromadzenie w jednym miejscu kopii elektronicznych materiałów archiwalnych z czasów transformacji oraz stworzenie ogólnopolskiego, elektronicznego katalogu zasobów, a także informacja o rozmieszczeniu tej dokumentacji w kraju i za granicą. Z efektami tej inicjatywy zapoznać się można na stronie www.archiwaprzelomu.pl, na której zgromadzono cyfrowe kopie dokumentacji pochodzącej z różnych instytucji kultury i nauki, takich jak archiwa, muzea, biblioteki¹.

Wybory z 4 czerwca 1989 r. były wydarzeniem bezprecedensowym w historii Polski, ale również miały ogromny wpływ na sytuację polityczną w całej Europie. 25. rocznica stała się doskonałą okazją do wcielenia w życie głównej idei tamtego czasu, idei solidarności i współpracy. W wyniku współdziałania Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, regionalnych archiwów państwowych oraz kancelarii Prezydenta RP i kancelarii Senatu zorganizowana została wystawa pt. *Na drodze do wolności*, na której zgromadzono materiały archiwalne pochodzące z całej Polski i przedstawiające ówczesne wybory także w perspektywie regionalnej. Wystawa prezentowana była przed Pałacem Prezydenckim w Warszawie, a jej komisarzami byli prof. Dariusz Rymar (AP Gorzów Wielkopolski) i dr Marek Kietliński (AP Białystok), przed którymi postawiono zadanie wyboru materiałów archiwalnych z jakże bogatych zasobów poszczególnych archiwów państwowych.

Omawiana publikacja jest katalogiem owej wystawy, otwiera ją wspomniany już apel Prezydenta Bronisława Komorowskiego, w którym zwraca się do obywateli oraz różnego rodzaju instytucji publicznych o wspólne przygotowania i obchody naszego narodowego Święta Wolności oraz słowo wstępne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Władysława Stępniaaka, który podkreśla pracę i wkład archiwistów w zabezpieczenie dokumentacji z tamtego okresu, której wartość dostrzegamy tak naprawdę dopiero po upływie lat.

W główną część katalogu do wystawy *Na drodze do wolności...*, wprowadza tekst prof. Dariusza Rymara, w którym czytelnik może zapoznać się z opisem

¹ <http://www.archiwaprzelomu.pl/Zalozeniaprojektu,15>, data dostępu 9 marca 2015 r.

sytuacji politycznej i społecznej panującej w Polsce od połowy lat osiemdziesiątych do początku roku 1990. Przypomina się: stan wojenny, pielgrzymka Jana Pawła II z roku 1987, strajki z lat 1988-1989, w tym strajk w Stoczni Gdańskiej, obrady Okrągłego Stołu, przebieg kampanii wyborczej oraz samych czerwcowych wyborów 1989 r.

Następnie dr Marek Kietliński zapoznaje czytelnika z wynikami kwerendy przeprowadzonej w poszczególnych archiwach państwowych, która wskazuje, iż archiwalia o interesującej nas tematyce przechowywane są w różnych zespołach i zbiorach. Przeważająca część materiałów archiwalnych to dokumentacja aktowa, którą znajdziemy m.in. w zespole Komitetu Centralnego PZPR oraz poszczególnych Komitetów Wojewódzkich PZPR, ponadto warto zapoznać się także z aktami przechowywanymi w zespołach Urzędów Wojewódzkich czy Prezydium Rad Narodowych. W zasobach archiwów państwowych zachowała się również dokumentacja obrazująca działalność NSZZ Solidarność oraz innych istniejących wówczas partii. Wiele ciekawych dokumentów znajduje się w różnorodnych kolekcjach i spuściznach przekazywanych do archiwów przez aktywnych uczestników wydarzeń tamtego okresu, a także w zbiorach materiałów ulotnych, gdzie odnajdujemy m.in. plakaty i ulotki wyborcze kandydatów. Poza wyżej wymienionymi rodzajami dokumentacji istotne znaczenie dla przedstawienia pełnego obrazu interesujących nas wydarzeń stanowią także bogate zbiory ikonograficzne. Fotografie obrazujące przebieg wyborów 1989 r. znajdziemy zarówno w zasobie Narodowego Archiwum Cyfrowego, jak również każdego z regionalnych archiwów państwowych.

Właściwa część omawianej publikacji składa się z grup tematycznych, w których wykorzystano odpowiednie materiały archiwalne do zobrazowania przebiegu wydarzeń już od początku lat osiemdziesiątych.

Pierwsza część ukazuje obraz kraju okresu stanu wojennego; widzimy fotografie z walk ulicznych, puste półki sklepowe, ale także rodzące się próby oporu, których przejawem były m.in. podziemne wydawnictwa. Kościół katolicki odegrał istotną rolę w przemianach ustrojowych w Polsce, poza tym wspierał kandydatów Komitetu Obywatelskiego w kampanii wyborczej. W wydawnictwie omawiającym okres przemian ustrojowych w Polsce nie pominięto tego jakże istotnego wątku.

Następnie przedstawione są materiały archiwalne obrazujące wydarzenia połowy lat osiemdziesiątych, które kształtowały drogę do wyborów czerwcowych 1989 r. Opublikowano m.in. zdjęcie przedstawiające zgromadzony tłum na mszy odprawionej przez papieża Jana Pawła II w Gdańsku w roku 1987 oraz fotografie ze strajku okupacyjnego w Stoczni Gdańskiej z sierpnia 1988 r. Udokumentowane jest również kształtowanie się Komitetów Obywatelskich oraz obrady Okrągłego Stołu, rezultatem których była m.in. możliwość odbudowy NSZZ Solidarność. Na łamach niniejszej publikacji znajdziemy np. upoważnienia do tworzenia lokalnych struktur Solidarności.

Kolejne części przedstawiają materiały archiwalne dokumentujące przebieg kampanii wyborczej obu rywalizujących ze sobą o głosy wyborców stron politycznych. Zaprezentowano plakaty wyborcze pochodzące z różnych archiwów, zarówno te, które zna cały świat, np. ten z podobizną Gary'ego Coopera w roli szeryfa, a także te, na których kandydatom towarzyszył Lech Wałęsa, jak i mniej znane, lokalne. Poza plakatami i ulotkami głównym sposobem dotarcia do potencjalnych wyborców były wiece polityczne organizowane przez kandydatów startujących z ramienia Solidarności; w zbiorach archiwów państwowych zachowały się fotografie z tych wydarzeń.

Sam przebieg wyborów i jego wynik także znajdują odzwierciedlenie w dokumentach przechowywanych w archiwach państwowych. Zaprezentowane zostały m.in.: obwieszczenie Okręgowych Komisji Wyborczych, fotografie przedstawiające przebieg głosowania, karty wyborcze, a nawet pierwsze analizy wyników wyborczych.

W ostatniej części zaprezentowano archiwalia dokumentujące zwycięstwo, jakie odniosła Solidarność. Opublikowano fotografie posłów wywodzących się z list Komitetu Obywatelskiego, zasiadających w ławach sejmowych, oraz zdjęcie ukazujące umieszczenie przez nowo wybranych senatorów w sali posiedzeń Senatu godła państwowego z orłem w koronie.

Wydawnictwo nie jest przeznaczone do sprzedaży, ale dostępne jest na stronie internetowej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych dla każdego chętnego, który chciałby się z nim zapoznać. Katalog zaopatrzonej został w indeks nazwisk oraz nazw geograficznych, co znacząco ułatwi poruszanie się po wydawnictwie zawierającym tak wiele różnorodnych materiałów archiwalnych. Ponadto teksty wstępne, opisy i wyjaśnienia odnoszące się do publikowanej dokumentacji zamieszczone są również w języku angielskim, co może wspomóc realizację celu, jaki stał za organizacją uroczystych obchodów 25. rocznicy wyborów z 1989 r., a mianowicie utrwalenie w świadomości całej Europy, iż polskie wybory były wydarzeniem o fundamentalnym znaczeniu nie tylko dla Polaków, ale i dla wszystkich Europejczyków.

Katarzyna Zielińska (AP Poznań)

Mariusz Borowiak, *Słownik biograficzny wielkopolskich emigrantów, podróżników i ludzi morza*, Nekla 2014, ss. 258

Obecnie coraz popularniejsza staje się idea badania tzw. małej ojczyzny, czyli dążenie do jak najlepszego poznania dziejów swojego najbliższego otoczenia i ludzi je kształtujących. W nurt ten wpisuje się również publikacja Mariusza Borowiaka *Słownik biograficzny wielkopolskich emigrantów, podróżników i ludzi*